

Жулиета ГЮЛЕВА
Регионален исторически музей – Велико Търново, България
julietagyuleva@gmail.com

Деян РАБОВЯНОВ
Национален археологически институт с музей при БАН,
филиал Велико Търново, България
rabovyanov@gmail.com

**ДИАЛОГЪТ МЕЖДУ ИСТОРИЯ И АРХЕОЛОГИЯ
В ПРОУЧВАНЕТО НА ОСМАНСКИЯ ПЕРИОД
(ПО ПРИМЕРА НА С. ИВАНЧА, ВЕЛИКОТЪРНОВСКО)**

Zhulieta GYULEVA
Regional Museum of History – Veliko Tarnovo, Bulgaria
julietagyuleva@gmail.com

Deyan RABOVYANOV
National Archaeological Institute with Museum at Bulgarian Academy
of Sciences – Veliko Tarnovo Branch, Bulgaria
rabovyanov@gmail.com

**THE DIALOGUE BETWEEN HISTORY
AND ARCHAEOLOGY IN THE STUDY OF THE OTTOMAN PERIOD
(ON THE EXAMPLE OF THE VILLAGE OF IVANCHA,
VELIKO TARNOVO PROVINCE)**

The archaeological site near today's village of Ivancha, Veliko Tarnovo province, was registered during a field survey along the Nabucco gas pipeline route. Its research was carried out during the work on the so-called "Balkan Stream". Nearly ten decares were studied by the methods of archaeology. Traces of a settlement from the Ottoman period (16th – first half of the 17th centuries) were found over the territory of the site. 97 pits, 33 kilns, 5 hearths, over 60 service buildings and dwellings, and 14 Christian graves were explored. A vast amount of pottery fragments, a few faience vessels, animal bones, over 50 coins, and numerous other finds related to the population's life during this period were found. The village is well-known from the Ottoman tax registers as one of the largest settlements of the *Sandjak* of Nicopolis.

Keywords: the Ottoman period; the *Sandjak* of Nicopolis; the village of Ivancha; archaeological excavations.

Село Иванча, намиращо се в община Полски Тръмбеш, Великотърновско се явява едно изключение в изучаването на така наречения османски пе-

риод в българските земи по няколко причини. От една страна за това допринася отбелязването му в немалко на брой писмени извори, които дават добра основа за различни по тип анализи. От друга стои неговото, макар и частично, археологическо проучване, което е направо събитие в българската археология предвид слабата проученост с методите на науката селища от периода, още повече – села. Многобройните и разнообразни данни, получени в резултат на това, са от съществена важност за изучаването на късното средновековие, на материалната му култура и за щриховане, най-общо, на част от едно село от интересувания ни период¹.

Без археологическите проучвания с. Иванча щеше да бъде едно от стотиците села в българските земи и конкретно в Никополския санджак, известни само и единствено от писмените извори. Отбелязано е като село *Йованче* (*karye-i Yovançe*) в най-ранния известен засега съкратен регистър на Никополски санджак, датиран в 1479 г. Селото е тимар на Насух, със 78 християнски и 5 вдовишки ханета (Inalcık et al. 2018: 42), (табл. 1). Само няколко години по-късно, в опис от 80-те години на XV в., е отбелязана „*мезра Юваджа, празна – в ръцете на споменатия Мухаммеди, син на Солак Хамза*“ (Ковачев 1997: 107). Във въпросния опис липсва друго име, което да е по-близо до това на село Йованче от предходния регистър. Тук няма да се спираме подробно на проблема за мезрата в научната литература. Ще отбележим само, че според някои изследователи, зад мезри, описани като пусти, празни, може да търсим запустели селища (Григоров 1980: 94). Според други, въпреки че сред мезрите има и такива, които произхождат от запустели селища, много от тях съществуват наред с едноименно селище и се появяват като нови обработваеми земи в края на землището или извън землищата на големите села (Димитров 1973: 64–65). Може само да предполагаме, че името на селото, което остава непроменено във всички изворови сведения, и неговият изключително християнски облик, отразен през 1479 г., свидетелстват за селище от средновековния период, престанало да съществува към 80-те години на XV в. Така например, от проучвания обект произхождат 6 монети от периода на Второто българско царство (края на XII – края на XIV в.), които косвено могат да се свържат с такова селище. Монетите обаче не са обвързани със структури или други материали, като например керамика, което категорично доказва, че проучваното късносредновековно селище Йованче, поне в тази си част, не е обитавано през периода на Второто българско царство. Липсата на материали и находки от XV в. показват, че не е било обитавано и през това време.

Тридесетина години по-късно в подробен опис на тимари, зеамети, хасове в Никополски санджак от 1516–1517 г., то се среща като село *Йованча*, отново с доста голям брой християнски жители (табл. 1). Отбелязано е като зеамет, част от хасса на Пир Мехмед паша, висш османски сановник при сул-

¹ Публикуваните тук резултати от археологическото проучване в района на с. Иванча, Великотърновско са предварителни. Голяма част от намерените материали все още са в процес на обработка.

таните Баязид II (1481–1512) и Селим I (1512–1520), (Süreyya 1996: 1335) със 120 християнски ханета, 76 неженени християни, 8 мюсюлмански ханета и 6 неженени мюсюлмани. Данъците, събрани от него, се равняват на 10 429 акчета. От селото са взети 200 килета пшеница, 50 килета ечемик, 30 килета овес, ръж и просо, 100 ведра вино, данък върху свини, десятък от грах, десятък от кошери, лен и зеленчукови градини и др. (Калицин, Мутафова 2012: 130–133). Те очертават селскостопанския профил на селото. Като водещи отрасли за региона се явява отглеждането на пшеница, ечемик, овес, ръж и просо, които са отглеждани като храна за хора и животни. Лен и грах се отглеждат по-рядко и в по-ограничен район (Калицин, Мутафова 2012: 68). Данъкът, взет от кошери, показва развитието на отрасъла пчеларство, а от виното – отглеждането на лозя.

Сред християните е вписан един свещеник, поп Петро, и един говедар Петко, а сред мюсюлманите – един началник на нощната стража в Търново, Доруд, син на Хюсеин еничар (Калицин, Мутафова 2012: 130–133). По големината на домакинствата, предимно християнски, и съответно по размер на взетите данъци, с. Йованча се равнява със селата Липниче-и зир², Добрамирка³ и Калугирова⁴ в Никополски санджак за същия период (Калицин, Мутафова 2012: 126–128, 146–148, 153–155). Описите свидетелстват, че Йованча се нарежда сред най-големите села в санджака през XV и XVI в. Те показват едно голямо християнско селище, чийто брой християнски ханета постепенно започва да намалява през следващия век (табл. 1).

Данните за XVII-то столетие са повече, но предвид факта, че са представени от джизие регистри, имаме размера само на християнската общност. Размерът на мюсюлманската остава неизвестен. Както стана ясно, в Иванча има мюсюлмани още в началото на XVI в., а вероятността техният брой да нараства не бива да се изключва. Регистрите показват следното: през 1618 г. в село *Юванча* са отбелязани 70 християнски ханета (Калицин, Мутафова 2012: 305), през 1638–1639 г. – 51 (ТИБИ 2001: 66, 84), през 1643–1644 г. – 57, а през 30-те – 40-те години на XVIII в. от неговите жители са взети 265 килета ечемик (Калицин, Мутафова 2012: 305, 313, 381), (табл. 1). Очевидно е не само че намалява броят на християните в Иванча през XVII в., но той е и доста по-малък в сравнение с данните от началото на предното столетие. Тази тенденция засяга повечето села в Търновска каза през XVII в. Свързва се с вътрешните движения на населението, но вероятно се дължи и на преминаването на християни към мюсюлманската религия – практика, установена в Иванча още в подробния регистър от 1516–1517 г. В него от 8-те глави на мюсюлмански ханета, 4 са посочени като *синове на Абдулах*, т. е. половината са новоприели исляма християни. Сред шестимата неженени като такива са отбелязани двама (Калицин, Мутафова 2012: 133).

² Днешното село Долна Липница, обл. Велико Търново.

³ Днешното село Добромирка, обл. Габрово.

⁴ Днешното село Горско Калугерово, обл. Велико Търново.

В последното десетилетие на XVII и в първите години на XVIII в. селото за втори път след края на XV и началото на XVI в. бележи значителен ръст на християнското население. Отбелязани са 417⁵ пълнолетни мъже християни⁶, което отново го нарежда сред най-големите селища в казата със значителна концентрация на християнско население наред с Търново и селата Арбанаси, Габрово, Елена, Лясковец, Трявна, Паскалевец (Първева 1992а: 241–243; Първева 1992б: 45). През този период населението в Търновска каза бележи значителен прираст в сравнение с 40-те години на XVII в., което показва, че в Иванча се наблюдават аналогични процеси. Причините отново се търсят във вътрешното движение, настаняването на пришълци и т. н. (Чепкърнова-Станева 1991: 121; Чепкърнова-Станева 2008: 21–22).

Тази подробна картина, очертана с помощта на писмените извори, на свой ред допълва наблюденията ни за проучвания обект като цяло, за неговата големина и място в селищната система на санджака. Той е регистриран по време на теренно археологическо издирване по трасето на газопровод „Набуко“. Намира се по трасето на „Разширение на газопреносната инфраструктура на „Булгартрансгаз“ ЕАД паралелно на северния (магистрален) газопровод до българо-сръбската граница“, етап „Линейна част“ – подетап А, при с. Иванча, общ. Полски Тръмбеш, обл. Велико Търново. Разположено е в м. „Селище“ на 2,1 км и 143° от центъра на с. Иванча върху висока тераса между две дълбоко врязани в материка поточета с постоянно течаща вода (обр. 1). Археологически разкопки се извършиха през 2019 и 2020 г.⁷ Зоната за проучване бе с обща площ от 25 дка, на която се откриваха материали от късното средновековие. От нея с методите на археологията бяха проучени близо 10 дка. Общата дължина на проучваната площ през 2019 г. бе 570 м с ширина 35 м.

През 2020 г. тя беше разширена със 75 м на запад и 30 м на изток, с което достигна 675 м дължина. По цялото протежение на тази площ бе проучено селище от османския период⁸.

⁵ Според наложилият се в науката коефициент за броя на населението в аграрните общества мъжете, жените и децата са в количествено отношение 1:1:1, т.е. пълнолетните мъже християни (от 15 до 75-годишна възраст) представляват една трета от населението в казите (Първева 1992а: 240).

⁶ След данъчната реформа от 1690–1691 г. се променя принципът на облагане с данъка джизие като той започва да се събира не от всяко хане, а от всеки пълнолетен мъж немюсюлманин.

⁷ Към момента на провеждане на научната конференция през 2019 г. в изнесенния доклад бяха представени резултатите от съответната година. Археологическият сезон през лятото на 2020 г. даде възможност за включване и на новите наблюдения.

⁸ Археологическите разкопки се осъществиха от многоброен екип с научен ръководител доц. д-р Деян Рабовянов (НАИМ при БАН, филиал В. Търново) и заместник-ръководители през различните етапи ас. д-р Стилиян Иванов (НАИМ при БАН, филиал В. Търново), гл. ас. д-р Стоян Михайлов (НАИМ при БАН, филиал В. Търново) и ас. Пламен Дойчев (НАИМ при БАН, филиал В. Търново). Ръководители на Източния сектор бяха д-р Стоян Михайлов, а на Западния ас. д-р Стилиян Иванов

На обекта са установени и проучени пластове и съоръжения заедно с находки от няколко исторически периода – ранна бронзова епоха (3000–2000 г. пр. Хр.), късна бронзова епоха (1300–800 г. пр. Хр.), ранножелязна епоха (XII–VI в. пр. Хр.), ранно средновековие (края на VIII – началото на X в.), един гроб от XI–XII в., монети от XII–XIV в. и късно средновековие (XVI–XVII в.). Изцяло или частично проучените съоръжения от османския период възлизат на 97 ями – боклучни и за съхранение, 33 пещи, 5 огнища, над 60 стопански и жилищни постройки, няколко вкопавания с неустановен характер и 14 гроба. Открито е огромно количество фрагменти от глинени и малко фаянсови съдове, кости от животни, над 50 монети и многобройни други находки, свързани с бита на населението през този период.

Жилищните и стопански помещения с различен характер – плевни, обори и др., биват по-често вкопани на различна дълбочина като броят на наземните е много по-малък. Стените им са от колово-плетена конструкция или подзидане с ломени камъни (обр. 2а). Подовете и при двата типа съоръжения са както от силно трамбована стерилна пръст, така и само от стерилна пръст без следи от трамбовка. Някои от стопанските помещения са с доста големи размери (обр. 3). Покривното покритие, както при тях, така и при жилищата изглежда е било предимно от нетрайни материали – дъски и растителност и по-рядко от керемиди, за което свидетелстват фрагментите от последните, откривани единствено в западната половина на обекта. Отоплителните съоръжения не са добре запазени, като от пещите се намира отухленото дъно с част от стеничката на купола. Често те са разположени извън помещенията, но в близост. Имат малки размери и очевидно са използвани за приготвяне на храна. Отоплителните съоръжения в жилищата са огнища или каменни камини с полукръгла форма, изградени от ломени камъни и кал (обр. 2б). Беше проучено и едно напълно изгоряло производствено помещение – вероятно ковашка работилница. Огънят, тръгнал от огнището е отухлил вкопаните му стени, по пода му имаше пласт от пепел, въглини, включително и горели греди от неговата конструкция. Този факт позволи намирането на целия инвентар в работилницата – голям брой железни предмети и инструменти, включително брадва, шило, огниво, сгъваем железен нож, секач, глинена лула, глинена чашка, както и 4 монети, всичките от първата половина на XVII в.

В много случаи беше установено застъпване на жилищни и стопански помещения, ями и пещи от османския период, които свидетелстват за тяхно-

(по време на сондажните проучвания) и д-р Жулиета Гюлева от РИМ – В. Търново (за основната част). Останалите членове на екипа бяха Деяна Христова (ИМ – П. Тръмбеш), Светлана Великова (РИМ – Русе), Владислав Тодоров (ИЕМПАМ – БАН), Венко Иванов (РИМ – Плевен), Кристиан Желязков (ИМ „Искра“ Казанлък), Илияна Илиева (ИМ „Искра“ Казанлък), Алексей Цветанов и студентите по археология Георги Генов, Елица Николаева, Силвия Анастасова, Иван Иванов, Преслав Кильовски, Явор Менков.

то поправяне, разширяване и сравнително плътното обитаване на селището в рамките на XVI–XVII в. (обр. 2а).

Интересно и бъдещо въпроси е разположението на 14-те гроба от този период, разпръснати на значителни разстояния един от друг по цялото протежение на проучваната площ. Те принадлежат както на възрастни индивиди, така и на деца. По-голямата част следват стандартната християнска практика – ориентация изток-запад, със или без установени следи от дървен ковчег, със скръстени на гърдите или корема ръце. Интерес представляват два гроба с не-обичайна ориентация (С-Ю) и положение на скелета. Принадлежат на млада жена и дете, захвърлени по очи с глави на юг във вече изоставено стопанско помещение от османския период и затрупани със слой стерилна пръст (обр. 4). Благодарение на открития на кръста на жената сребърен грош на Сигизмунд III Ваза от 1600 г. стана ясно, че този, вероятно криминален случай, също датира от османския период и то във време, в което селището е било все още обитавано (Рабовянов и др. под печат).

Очевидно е, че гробовете не са част от некропол, тъй като се намират на различни места в проучваната площ и на значително разстояние един от друг. Откриването на монети в тях от XVI–XVII в. не оставя съмнение за синхронността им със селището от османския период. Не е изключено в случая да става дума за оформянето на семейни гробни парцели. Дали заравянето на мъртвите в границите на селището е част от обичайната практика не може да се твърди със сигурност като се има предвид липсата на проучени села от периода.

В рамките на селото и в неговия район е произвеждана керамика, за което свидетелстват разрушена основа на пещ в източния сектор. Наличието на някои инструменти и пособия като триноги за изпичане на съдовете, ями за отпадъци от керамично производство и поне две съоръжения, които могат да се определят като използвани за добив на глина, са в подкрепа на тези наблюдения.

Значителни сведения за стопанския профил на селото дава анализът на многобройния животински костен материал⁹. Той показва едно много добре развито в стопанско отношение селище. Домашните индивиди представляват над 86% от всички гръбначни животни, което показва много добре развито скотовъдство. Предвид много високия относителен дял на говедата и биволите от домашните индивиди, то и земеделието е било много важен подотрасъл на селското стопанство. В подкрепа на това е и възрастовата структура на едрия рогат добитък. До зряла възраст са достигали средно над 68% от индивидите, което показва, че са използвани най-вече като работна сила, източник на мляко и млечни продукти, и едва тогава като източник на месо. На второ място след говедата по брой индивиди са свинете (над 17%). Като основен източник на месо те са колени често в незряла и млада възраст. До зряла възраст от овцете и козите са достигали над 70%, което отново показва, че са отглеждани пре-

⁹ Животинския костен материал е определен от д-р Георги Рибаров.

димно като източник на мляко, млечни продукти, вълна и кожи, и едва тогава като източник на месо.

На обекта са установени коне (над 6%), магарета (малко под 1%) и кръстоски между тях (катъри и мулета) – 1%, като над 90% са напълно развити индивиди. По-често конете са едри товарни животни, но някои стройни и високи екземпляри са използвани за ездитни. В селото са отглеждани или използвани и камили. Повечето индивиди, ако не и всичките, спадат към вида едногръба камила, по-често срещана и до днес в съседните ни региони. Най-вероятно камилите са ползвани предимно като транспортно средство. Това обаче не изключва възможността да е консумирано месото и млякото им, както и да е ползвана вълната и кожата им.

Отглежданите кучета са разнообразни като физически тип и предназначение. Някои са ползвани като ловни, а над 62% могат да се отнесат към общата група на кучета пазачи на дома и стадата.

Домашните птици са около 5% от домашните индивиди. От тях на кошките се падат над 94%, а на гъските – близо 6%.

Ловът също е бил практикуван. Най-често са ловувани благороден елен, сърна, дива свиня, зубър, див заек. От групата на хищниците има останки от вълци, лисици и черен пор, ловувани заради кожата им или за защита на отглежданите бозайници и птици. Вечатляващо е силното присъствие на ловни птици (над 24% от дивите гръбначни) – колхидски фазан, яребица, водолюбиви птици – гъски, патици, лебеди, пеликани.

Многобройните и разнообразни материали, намерени по време на разкопките – фрагменти от глинени съдове, кости от животни, монети и находки обогатяват допълнително представите ни, както конкретно за селото, така и в определена степен за селата като цяло от този период. Сред над 500-те находки трябва да се посочат над 50 монети; предмети, свързани с облеклото, елементи на костюма и накити – медни копчета, бронзови и железни пръстени, токи от колани, железни налчета от ботуши; предмети, свързани с домашните занаяти – железни игли, шила, зъби от дарак, железни обтегачи за тъкачен стан, глинени и оловни прешлени за вретено; голям брой предмети на бита – железни ножове и сгъваеми ножчета, огнива, катинари, ключове, огрибки, железни инструменти, глинени лули; предмети на снаряжението и въоръжението – конска сбруя, железни подкови, шпори, железни върхове за стрели и много други.

Безспорно намерените по време на проучванията монети са от особено значение. Те затварят рамка на обитаване на селището от самия край на XV и по-скоро – началото на XVI в. до 40-те години на XVII в. Най-ранните монети са на султан Баязид II (1481–1512), а наред с тях са представени и султаните Селим I (1512–1520), Сюлейман I (1520–1566), Селим II (1566–1574), Мурад III (1574–1595), Мехмед III (1595–1603). Най-много от сигурно определените монети са от периода на управлението на Ахмед I (1603–1617) и Мурад IV (1623–1640). Интерес представлява колективната монетна находка от 11 акчета на султаните Ахмед I (1603–1617), Осман II (1618–1622) и Мурад IV (1623–

1640). Важно е да се отбележи, че резултатите кореспондират с данните от писмените извори. Под въпрос остава местоположението на селото, отбелязано през 1479 г. със 78 християнски и 5 вдовишки ханета. Факт е, че първите монети, намерени на обекта са едва от управлението на султан Баязид II (1481–1512) като липсват материали от XV в. Всички монети и намерени материали покриват обитаването на Иванча, отбелязана в регистрите от 1516–1517 г. до 1643–1644 г. С изключение на единични материали, основно от орния пласт, няма данни за по-късно обитаване на селището в проучвания район след средата на XVII в. Това предполага изместването му, по всяка вероятност, вече в района на днешното село.

Писмените данни и археологическите проучвания взаимно се допълват и изграждат облика на едно значително по мащаби село от периода на османското владичество в българските земи. То се идентифицира със споменатото в изворите село *Йованче/Йованча/Юванча*. Освен сведенията за броя на неговите жители, особено показателно е че то се развива на проучена площ от над 10 дка, които представляват само част от него, а обхождания в района позволяват да се допусне простирането му на около и над 200 дка. Проучванията през 2020 г. позволиха да затворим границите на селището в посока от изток на запад, или на разстояние около 675 м от единия до другия му край. На изток то достига до потока и малко след него, където са проучени две ями. На запад се простира до началото на стръмния склон, който пада към втория поток. Направеното обхождане в района и видимите по повърхността строителни и битови материали в голямо количество – ломени камъни, тухли и фрагменти от късносредновековни глинени съдове северно от проучваната зона в посока към днешното село, където теренът започва да „слиза“, предполагат, че селището се развива в тази посока.

В заключение може да се каже, че паралелното използване на писмени извори и резултати от археологически проучвания е задължително при проучването на османския период. Предвид липсата на изследвания на археологически обекти от късното средновековие на територията на днешна Северна България, проучването на селището от периода XVI–XVII в. даде значима научна информация за материалната култура, историята и начина на живот през периода на османското владичество в българските земи.

ЛИТЕРАТУРА

Димитров 1973: Димитров, С. Мезрите и демографският колапс на българската народност през XV век. // *Векове*, № 6, 50–65. [Dimitrov 1973: Dimitrov, S. Mezrite i demografskiyat kolaps na balgarskata narodnost prez XV vek. // *Vekove*, № 6, 50–65].

Григоров 1980: Григоров, А. Всички ли мезри са били землища на запустели селища? // *Исторически преглед*, № 6, 85–95. [Grigorov 1980: Grigorov, A. Vsichki li mezri sa bili zemlishta na zapusteli selishta? // *Istoricheski preglad*, № 6, 85–95].

Ковачев 1997: Ковачев, Р. *Опис на Никополския санджак от 80-те години на XV век*. София: Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. [Kovachev 1997:

Kovachev, R. *Opis na Nikopolskiya sandjak ot 80-te godini na XV vek*. Sofiya: Narodna biblioteka "Sv. sv. Kiril i Metodij".

Калицин, Мутафова 2012: Калицин, М., К. Мутафова. *Подбрани османски документи за Търново и Търновска каза (Второ преработено и допълнено издание)*. В. Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“. [**Kalitsin, Mutafova 2012:** Kalitsin, M., K. Mutafova. *Podbrani osmanski dokumenti za Tarnovo i Tarnovska каза (Vtoro preraboteno i dopalнено издание)*. V. Tarnovo: Universitetsko izdatelstvo „Sv. sv. Kiril i Metodiy“].

Първева 1992а: Първева, С. Търновската каза в края на XVII и началото на XVIII век. // *Турските завоевания и съдбата на балканските народи, отразени в исторически и литературни паметници от XIV–XVIII век*. Ред. Г. Данчев, В. Търкова-Заимова, Н. Ковачев, А. Велков, Д. Кенанов. В. Търново: ДФ „Абагар“, 240–246. [**Parveva 1992a:** Parveva, S. Tarnovskata каза v kraя na XVII i nachaloto na XVIII vek. // *Turskite zavoevaniya i sadbata na balkanskite народи, otразени v istoricheski i literaturni pametnitsi ot XIV–XVIII vek*. Red. G. Danchev, V. Tapkova-Zaimova, N. Kovachev, A. Velkov, D. Kenanov. V. Tarnovo: DF "Abagar", 240–246].

Първева 1992б: Първева, С. Поселищна мрежа и гъстота на населението в части от Северна България и подбалканските полета в края на XVII и началото на XVIII век. // *Исторически преглед*, № 8–9, 32–50. [**Parveva 1992b:** Parveva, S. Poselishтна mrezha i gastota na naselenieto v chasti ot Severna Balgariya i podbalkanskite poleta v kraя na XVII i nachaloto na XVIII vek. // *Istoricheski pregled*, № 8–9, 32–50].

Рабовянов и др. под печат: Рабовянов, Д., С. Иванов, С. Михайлов, Ж. Гюлева. Обект 057/5021 Км 235+960 – 236+495, по трасето на Северния магистрален газопровод, при с. Иванча, общ. Полски Тръмбеш. // *Археологически открития и разкопки през 2019 г.* София, 2020 (под печат). [**Rabovyanov i dr. pod pechat:** Rabovyanov, D., S. Ivanov, S. Mihaylov, Zh. Gyuleva. Obekt 057/5021 Km 235+960 – 236+495, po traseto na Severniya magistralen gazoprovod, pri s. Ivancha, obsht. Polski Trambesh. – *Arheologicheski otkritiya i razkopki prez 2019 g.* Sofiya, 2020 (pod pechat)].

ТИБИ 2001: Турски извори за българската история (Ред. С. Андреев, С. Димитров). 13, 2001, 65–69; 84–86. [**TIBI 2001:** Turski izvori za balgarskata istoriya (Red. S. Andreev, S. Dimitrov). 13, 2001, 65–69; 84–86].

Чепкърнова-Станева 1991: Чепкърнова-Станева, С. Към въпроса за демографската характеристика на селищата в Търновската каза през XVII–XVIII век. // *Годишник на музеите от Северна България*, № 17, 119–125. [**Chepkanova-Staneva 1991:** Chepkanova-Staneva, S. Kam vaprosa za demografskata harakteristika na selishtata v Tarnovskata каза prez XVII–XVIII vek. // *Godishnik na muzeite ot Severna Balgaria*, № 17, 119–125].

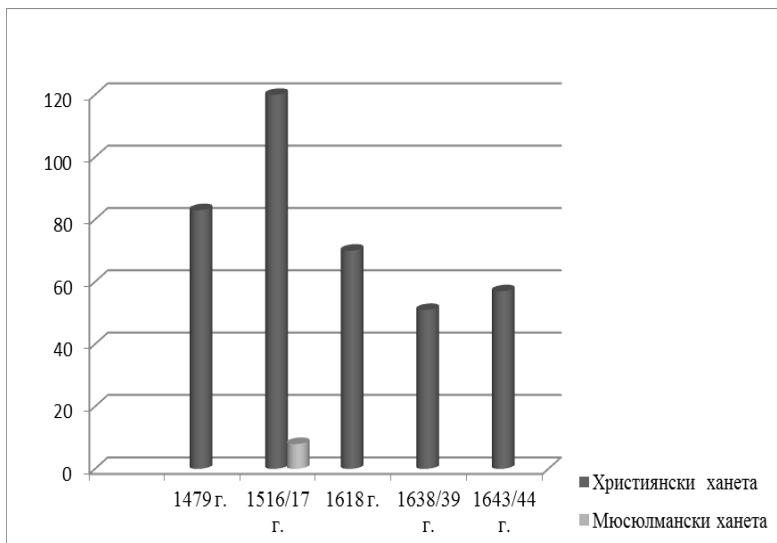
Чепкърнова-Станева 2008: Чепкърнова-Станева, С. Демографска характеристика на селищата в Полскотръмбешкия регион през епохата на османското владичество. // *Полски Тръмбеш и Полскотръмбешкия край – минало, настояще и бъдеще*. Съст. Х. Харитонов, Г. Чохаджиева. В. Търново: Абагар, 20–24. [**Chepkanova-Staneva 2008:** Chepkanova-Staneva, S. Demografска harakteristika na selishtata v Polskotrambeshkiya region prez epohata na osmanskoto vladichestvo. // *Polski Trambesh i Polskotrambeshkiya kray – minalo, nastoyashte i badeshte*. Sast. H. Haritonov, G. Chohadzhieva. V. Tarnovo: Abagar, 20–24].

Süreyya 1996: Süreyya, M. *Sicill-i Osmanî. Osmanlı ünlüleri*, № 4. Istanbul: Tarih Vakfı.

Inalcık et al. 2018: Inalcık, H., E. Radoshev, U. Altuğ. *Ottoman Military and Administrative Order on the Lower Danube during the Time of Mehmed the Conqueror. The Ottoman Tax Registers of Nicopolis, Vidin and Braničevo/Fatih Sultan Mehmed Döneminde Tuna Boyunda Osmanlı Düzeni. Niğbolu, Vidin ve Braniçeva Tahrir Defterleri.* Ed. Pál Fodor. Budapest: Research Centre for the Humanities of the Hungarian Academy of Sciences.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Табл. 1. Ръст на християнските и мюсюлмански ханета в с. Иванча според данните от османските описи

Обр. 1. Местоположение на обекта.
Аерофотография след приключване на разкопките (автор Георги Христов)

2a

26

Обр. 2. Жилища с печки-камини и дупки от дървени колове от конструкцията на стените (автор Владислав Тодоров)

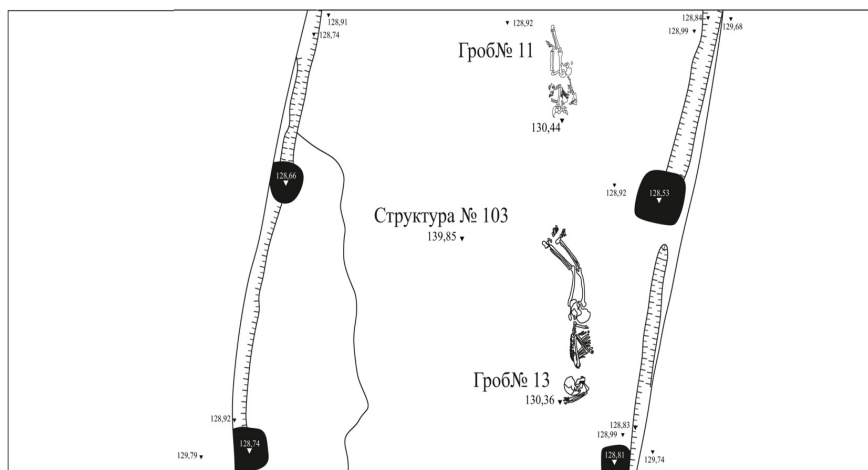
3а

3б

Обр. 3. Стопански помещения (автор Владислав Тодоров)

СМГ обект № 5021
Иванча 2019 г.
Кв. 107Г/108Г
Гробове № 11 и 13

■ - дупки от колове

0 1 m

Обр. 4. Необичайна ситуация за гробове от османския период
(автор Пламен Дойчев)